

SET - 4

Series : GBM/1

कोड नं. 22/1
Code No.

रोल नं.

--	--	--	--	--	--	--

Roll No.

परीक्षार्थी कोड को उत्तर-पुस्तिका के मुख-पृष्ठ पर अवश्य लिखें ।

Candidates must write the Code on the title page of the answer-book.

- कृपया जाँच कर लें कि इस प्रश्न-पत्र में मुद्रित पृष्ठ 12 हैं ।
- प्रश्न-पत्र में दाहिने हाथ की ओर दिए गए कोड नम्बर को छात्र उत्तर-पुस्तिका के मुख-पृष्ठ पर लिखें ।
- कृपया जाँच कर लें कि इस प्रश्न-पत्र में 16 प्रश्न हैं ।
- कृपया प्रश्न का उत्तर लिखना शुरू करने से पहले, प्रश्न का क्रमांक अवश्य लिखें ।
- इस प्रश्न-पत्र को पढ़ने के लिए 15 मिनट का समय दिया गया है । प्रश्न-पत्र का वितरण पूर्वाह्न में 10.15 बजे किया जायेगा । 10.15 बजे से 10.30 बजे तक छात्र केवल प्रश्न-पत्र को पढ़ेंगे और इस अवधि के दौरान वे उत्तर-पुस्तिका पर कोई उत्तर नहीं लिखेंगे ।
- Please check that this question paper contains 12 printed pages.
- Code number given on the right hand side of the question paper should be written on the title page of the answer-book by the candidate.
- Please check that this question paper contains 16 questions.
- **Please write down the Serial Number of the question before attempting it.**
- 15 minute time has been allotted to read this question paper. The question paper will be distributed at 10.15 a.m. From 10.15 a.m. to 10.30 a.m., the students will read the question paper only and will not write any answer on the answer-book during this period.

संस्कृतम् (केन्द्रिकम्)

SANSKRIT (Core)

अवधि : होरात्रयम्

निर्धारित समय : 3 घंटे

Time allowed : 3 hours

पूर्णाङ्कः : 100

अधिकतम अंक : 100

Maximum marks : 100

निर्देशाः :

सङ्केताभावे सर्वेषां प्रश्नानामुत्तराणि, संस्कृतेनैव लेखनीयानि ।

जहाँ स्पष्ट संकेत नहीं हैं, वहाँ उत्तर संस्कृत में ही दीजिए ।

Answer the questions in Sanskrit only unless stated otherwise.

अस्मिन् प्रश्नपत्रे चत्वारः खण्डाः सन्ति ।

इस प्रश्न-पत्र में चार खण्ड हैं ।

There are four sections in this question paper.

खण्ड: क	:	अपठितांश – अवबोधनम् (अपठितांश – अवबोधन)	10 अङ्काः
SECTION A	:	(Unseen Reading Comprehension)	
खण्ड: ख	:	संस्कृतेन रचनात्मककार्यम् (संस्कृत रचनात्मक कार्य)	15 अङ्काः
SECTION B	:	(Sanskrit Writing Skills)	
खण्ड: ग	:	अनुप्रयुक्तव्याकरणम् (अनुप्रयुक्त व्याकरण)	30 अङ्काः
SECTION C	:	(Applied Grammar)	
खण्ड: घ	:	भाग I – पठितांश – अवबोधनम् (पठितांश – अवबोधन)	35 अङ्काः
SECTION D	:	PART I – Reading Comprehension	
	:	भाग II – सामान्यः संस्कृतसाहित्यपरिचयः	
	:	(सामान्य संस्कृत साहित्य-परिचय)	10 अङ्काः
	:	PART II – General Introduction to Sanskrit Literature	

खण्ड: क (SECTION A)

10 अङ्काः

अपठितांश – अवबोधनम्

अपठितांश – अवबोधन

Unseen Reading Comprehension

1. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्त-प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत ।
निम्नलिखित गद्यांश को पढ़कर दिए गये प्रश्नों के उत्तर संस्कृत में दीजिए ।
Read the following passage and answer the given questions in Sanskrit.

गद्यांश :

आधुनिके काले विश्वस्य समक्षम् एका नूतना समस्या समुत्पन्ना । विश्वस्य प्रत्येकं देशः येन केन प्रकारेण अनया पीडितः अस्ति । एषा समस्या अस्ति – आतंकवादः । आतंकवादेन विश्वस्य नैकदेशेषु महान् रक्तपातः, सम्पत्तिहानिश्च प्रतिदिनं भवतः । निरीहजनाः असमये एव मृत्युमुखं गच्छन्ति । आतंकवादस्य असहनीयं प्रहारम् अबोधबालकाः स्त्रियश्च सोढुं विवशाः भवन्ति । भारतवर्षे कश्मीरक्षेत्रे एते आतंकवादिनः सैन्यबलानि लक्ष्यीकृत्य भीषणविस्फोटकानां प्रयोगं कुर्वन्ति, येन असमये एव भारतीय-सैनिकाः वीरगतिं प्राप्नुवन्ति । अतएव अस्माकं प्रधानमन्त्रिणा स्पष्टं घोषितं यद् भारतम् आतंकवादस्य समाप्तिं प्रति कठोरान् उपायान् समाचरिष्यति । अस्मिन् प्रसंगे अस्माकं सैनिकैः सीम्नः रेखाम् उल्लङ्घ्य आतंकवादिनां नैकानि प्रशिक्षण-शिविराणि विनाशितानि । भारतीयभटानाम् अयं प्रयासः अभिनन्दनीयः ।

प्रश्नाः

- (अ) एकपदेनोत्तरत । 1/2 × 4 = 2
एक शब्द में उत्तर दीजिए ।
Answer in one word.
(i) कस्य समक्षं नूतना समस्या समागता ?
(ii) आतंकवादस्य विनाशार्थं कः कठोरोपायान् विधास्यति ?
(iii) भारतीयसैनिकैः आतंकवादिनां किं विनाशितम् ?
(iv) असमये के वीरगतिं प्राप्नुवन्ति ?
- (ब) पूर्णवाक्येनोत्तरत । 1 × 2 = 2
पूर्ण वाक्य में उत्तर दीजिए ।
Answer in a complete sentence.
(i) भारतीयसैनिकैः सीम्नः रेखाम् उल्लङ्घ्य किं कृतम् ?
(ii) प्रधानमन्त्रिणा किं घोषितम् ?

(स) यथानिर्देशमुत्तरत ।

1 × 4 = 4

यथानिर्देश उत्तर दीजिए ।

Answer as directed.

(i) 'काले' इत्यस्य विशेषणं किम् ?

(ii) 'जगतः' इत्यर्थे किं पर्यायपदम् अत्र प्रयुक्तम् ?

(iii) 'रक्षितानि' इत्यस्य विलोमपदं किम् ?

(iv) 'प्राप्नुवन्ति' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् ?

(द) अस्य अनुच्छेदस्य कृते उपयुक्तं शीर्षकं संस्कृतेन लिखत ।

2

इस अनुच्छेद के लिए उपयुक्त शीर्षक संस्कृत में लिखिए ।

Write a suitable title for this passage in Sanskrit.

खण्ड: ख (SECTION B)

15 अङ्काः

संस्कृतेन रचनात्मकार्यम्

संस्कृत रचनात्मक कार्य

Sanskrit Writing Skills

2. भवान् सुकेशः । भवतां मित्रं नचिकेताः प्रायः अस्वस्थः वर्तते । तं बोधयितुं लिखिते पत्रे रिक्तस्थानानि मञ्जूषा-पदसाहाय्येन पूरयित्वा पत्रं पुनः लिखत ।

आप सुकेश हैं । आप के मित्र नचिकेता अस्वस्थ रहते हैं । उन्हें समझाने के लिए लिखे पत्र में मञ्जूषा में दिए गए शब्दों से रिक्त स्थान पूर्ति करके पत्र को पुनः लिखिए ।

$\frac{1}{2} \times 10 = 5$

You are Sukesh. Your friend Nachiketa generally remains ill. In this letter written by you for proper advice fill in the blanks with the help of the words given in the box & rewrite it.

पत्रम्

नवदिल्लीतः,

दिनाङ्कः _____

प्रिय मित्र (1) _____ !

नमो नमः,

भवत्सहोदरस्य (2) ज्ञातं यत् तव (3) अद्यत्वे समीचीनं नास्ति । मित्र ! स्वास्थ्यस्य रक्षा तु सर्वोपरि करणीया । यदि स्वास्थ्यं (4) न भवति, तर्हि (5) सुचारुरूपेण भवितुं न शक्नोति, येन च अन्ततः

(6) भविष्योपरि दुष्प्रभावः सम्भवति । अतः त्वं प्राकृतिक-चिकित्साया (7) प्रयासं कुरु । प्रातः (8) उद्यानं गत्वा (9) कुरु, ऋतोः अनुसारं भोजनं गृहाण । हरितशाक-फलादीन् (10) अधिकमात्रायां खाद । त्वं शीघ्रमेव स्वस्थो भविष्यसि । मातापितृचरणेषु मे प्रणामाञ्जलीन् निवेदय ।

तव अभिन्नहृदयः

सुकेशः

मञ्जूषा

पदार्थान्, नचिकेतः, योगाभ्यासम्, पत्रेण, अस्माकम्,

उत्थाय, स्वास्थ्यलाभाय, अध्ययनमपि, सुचारु, स्वास्थ्यम् ।

3. मञ्जूषाप्रदत्तशब्दानां सहायतया अधोलिखितायां लघुकथायां रिक्तस्थानानि पूरयित्वा कथां पुनः लिखत । $\frac{1}{2} \times 10 = 5$
मञ्जूषा में दिए गए शब्दों की सहायता से निम्नलिखित लघुकथा में रिक्त स्थानों की पूर्ति कर कथा को पुनः लिखिए ।

Fill in the blanks of the following short story with the help of the words given in the box below and rewrite the same.

कथा :

कस्मिंश्चिद् ग्रामे कश्चन (1) वृद्धः आम्रवृक्षस्य आरोपणं करोति स्म । तं दृष्ट्वा (2) आगच्छन् कश्चन युवा तं वृद्धम् (3) “भो वृद्ध ! आम्रफलानि तु प्रायः द्वादश-वर्षानन्तरं (4) । तव अवस्थां (5) प्रतीयते यद् यदा अयं वृक्षः (6) दास्यति, तदा त्वं जीवितः न (7) । अतः किं वृथा (8) ?” एतत् निशम्य वृद्धः तत्र फलयुक्तान् वृक्षान् इंगित्वा (9) “यथा मया अन्यैः आरोपितानां वृक्षाणां फलानि खादितानि, एवमेव अन्येऽपि मया आरोपितानां वृक्षाणां फलानि खादिष्यन्ति – इति (10) अहं वृक्षम् आरोपयामि ।

मञ्जूषा

विचार्य, अशीतिवर्षीयः, अकथयत्, नगराद्, परिश्रमेण, दृष्ट्वा,
भविष्यसि, फलन्ति, फलानि, अपृच्छत् ।

4. मञ्जूषायां प्रदत्तपदानां सहायतया पञ्चभिः संस्कृतवाक्यैः ‘विजयदशमी’ इति विषयमधिकृत्य वर्णनं कुरुत । $1 \times 5 = 5$
मञ्जूषा में दिए गए पदों की सहायता से पाँच संस्कृत वाक्यों में ‘विजयदशमी’ का वर्णन कीजिए ।

With the help of the words given in the box describe ‘विजयदशमी’ in five sentences in Sanskrit.

मञ्जूषा

रावणस्य, पुत्तलिकाः, असत्योपरि, सत्यस्य, रामस्य, पराक्रमम्, अद्भुतं शौर्यम्, श्रीलङ्कायाम्,
विजयद्योतकम्, पर्व, बालकाः कुम्भकर्ण-मेघनादयोः, दहयन्ते ।

खण्डः ग (SECTION C)

30 अङ्काः

अनुप्रयुक्तव्याकरणम्

अनुप्रयुक्त व्याकरण

Applied Grammar

5. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां सन्धिच्छेदं कुरुत । $1 \times 6 = 6$
निम्नलिखित वाक्यों में रेखांकित पदों का सन्धिच्छेद कीजिए ।

Disjoin Sandhis in the underlined words of the following sentences.

(i) आर्य ! निमन्त्रितोऽसि ।

(ii) चाणक्यः स्वप्नेऽपि न चेष्टते ।

(iii) धनैरपयशः ।

(iv) नृपेष्वमात्येषु च ।

(v) इत इतो देवः ।

(vi) ऋषयो ह्याप्तकामाः ।

6. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितसमस्तपदानां विग्रहाः लेखनीयाः । 1 × 6 = 6
निम्नलिखित वाक्यों में रेखांकित समस्त पदों के विग्रह लिखिए ।

Explain the underlined words of the following sentences.

- (i) अहिंसया च भूतात्मा ।
(ii) बहुमत्स्योऽयं हृदः ।
(iii) सर्वे यथास्थानम् उपविशन्ति ।
(iv) मूढधियः पराभवं यान्ति ।
(v) ज्योत्स्नापरिक्षयः इव ।
(vi) सोच्छ्वासं मरणम् ।

7. अधोलिखितवाक्येषु कोष्ठकान्तर्गत-प्रकृतिं प्रत्ययं च योजयित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत । 1 × 8 = 8
निम्नलिखित वाक्यों में कोष्ठक के अन्तर्गत दी गई प्रकृति के साथ निर्दिष्ट प्रत्यय को जोड़कर रिक्त स्थानों की पूर्ति कीजिए ।

Fill in the blanks in the following sentences by adding suffixes to the roots and words given in the brackets.

- (i) एनम् एव _____ भवति । (आ + श्रि + क्त्वा)
(ii) अहो राजाधिराजमन्त्रिणः _____ । (वि + भू + क्तिन्)
(iii) तिष्ठ तिष्ठ न _____ । (गम् + तव्यत्)
(iv) प्रत्येकं छात्रेण संस्कृतम् अवश्यमेव _____ । (पठ् + अनीयर्)
(v) तस्य तं निश्चयं _____ । (ज्ञा + क्त्वा)
(vi) अत एव _____ इच्छामि । (श्रु + तुमुन्)
(vii) _____ एतत् सरः त्यक्तुं न शक्यते (पितृपितामह + ठक्)
(viii) लद्दाखे _____ नीलाकाशः छत्रवत् प्रतीयते । (आ + स्तृ + क्त)

8. अधोलिखितेषु वाक्येषु कर्तृक्रियापदयोः अन्वितिः क्रियताम् । 1 × 5 = 5
निम्नलिखित वाक्यों में कर्ता एवं क्रियापदों की अन्विति कीजिए ।

Write the suitable verbs according to the subject in the following sentences.

- (i) आर्य वैहीनरे ! सुगाङ्गमार्गम् _____ । (आदेशयत/आदेशय)
(ii) भो भोः पुरुषाः ! चन्दनवारिणा भूमिं _____ । (सिञ्चन्तु/सिञ्चतु)
(iii) नेपथ्ये वेतालिकौ काव्यपाठं _____ । (कुरुत/कुरुतः)
(iv) अहो ! कीदृशीयं हिमानी _____ । (राजते/राजसे)
(v) कथं मया सह _____ राक्षसः । (स्पर्धते/स्पर्धन्ते)

अथवा/OR

अधोलिखितेषु वाक्येषु विशेष्यैः सह मञ्जूषायाः विशेषणपदानि योजयत ।
निम्नलिखित वाक्यों में मञ्जूषा से विशेष्य के अनुसार विशेषण जोड़िए ।

1 × 5 = 5

Write the appropriate adjectives from the box with the qualifying nouns in the following sentences.

- (i) तृणानि भूमिरुदकं वाक् चतुर्थी च _____ ।
- (ii) _____ पथस्तत् कवयो वदन्ति ।
- (iii) किन्तु न कदाचित् आर्यस्य _____ प्रवृत्तिः ।
- (iv) तत्र _____ शल्यकार्यं वर्णितम् ।
- (v) राजलक्ष्मीः हि _____ भवति ।

मञ्जूषा

दुराराध्या, सूनुता, अष्टविधम्, निष्प्रयोजना, दुर्गम् ।

9. अधोलिखितेषु वाक्येषु कोष्ठकपदैः सह उपयुक्तविभक्तिं प्रयुज्य रिक्तस्थानानि पूरयत ।

1 × 5 = 5

निम्नलिखित वाक्यों में कोष्ठक में दिए गए शब्दों से उपयुक्त विभक्ति का प्रयोग कर रिक्त स्थानों की पूर्ति कीजिए ।

Fill in the blanks using appropriate case endings with the words given in the brackets in the following sentences.

- (i) अद्भिः _____ शुध्यन्ति । (गात्र)
- (ii) मानवजीवने _____ विना सफलता न लभ्यते । (परिश्रम)
- (iii) अनागतविधाता _____ मत्स्यान् आहूय अवदत् । (सर्व)
- (iv) अलम् अनेन _____ । (विनय)
- (v) विपुलहिमराशिना _____ एते गिरयः शोभन्ते । (धवल)

खण्डः घ (SECTION D)

35 अङ्काः

भाग – I

PART – I

पठितांश – अवबोधनम्

पठितांश – अवबोधन

Reading Comprehension

10. अधोलिखितं गद्यांशं, पद्यं, नाट्यांशं च पठित्वा तदाधारितान् प्रश्नान् संस्कृतेनोत्तरत ।

निम्नलिखित गद्यांश, पद्य तथा नाट्यांश को पढ़कर उन पर आधारित प्रश्नों के उत्तर संस्कृत में दीजिए ।

Read the following prose, verse and drama passages and answer the questions based on them in Sanskrit.

(क) गद्यांशः

“प्रियबान्धवाः । यूयं सर्वे दिल्लीस्थलौहस्तम्भेन परिचिताः एव । कोऽपि न अद्य यावत् जानाति कथं सः स्तम्भः विकृतिं विना तथैव तिष्ठति । अन्ये विस्मयकराः स्तम्भाः सन्ति – अहमदनगरे कम्पमानाः स्तम्भाः सुचिन्दरं देवालये स्थिताः सङ्गीतमयाः स्तम्भाः, गोलकुण्डादुर्गे प्रतिध्वन्यात्मकाः स्तम्भाः अद्य यावत् दिग्दिगन्तेषु अस्माकं भारतीयवैज्ञानिकानां गौरवगाथां वर्णयन्ति ।”

प्रश्नाः

- (अ) एकपदेनोत्तरत । $\frac{1}{2} \times 2 = 1$
एक शब्द में उत्तर दीजिए ।
Answer in one word.
(i) लौहस्तम्भः कुत्र वर्तते ?
(ii) संगीतमयाः स्तम्भाः कुत्र सन्ति ?
- (ब) पूर्णवाक्येनोत्तरत । **1**
पूर्ण वाक्य में उत्तर दीजिए ।
Answer in a complete sentence.
के भारतीयवैज्ञानिकानां गौरवगाथां वर्णयन्ति ?
- (स) यथानिर्देशमुत्तरत ।
निर्देशानुसार उत्तर दीजिए ।
Answer as directed.
(i) विस्मयकराः इति विशेषणस्य विशेष्यं किम् ? $\frac{1}{2}$
(ii) अस्मिन् अनुच्छेदे सम्बोधनपदं किम् ? $\frac{1}{2}$
(iii) 'यशोगानम्' इत्यर्थे किं समानार्थकं पदमत्र प्रयुक्तम् ? **1**
(iv) 'प्रकृतिः' इत्यस्य किं विलोमपदम् ? **1**

(ख) पद्यम्

“वदनं प्रसादसदनं सदयं हृदयं सुधामुचो वाचः ।
करणं परोपकरणं येषां केषां न ते वन्द्याः ॥”

प्रश्नाः

- (अ) एकपदेनोत्तरत । $\frac{1}{2} \times 2 = 1$
एक शब्द में उत्तर दीजिए ।
Answer in one word.
(i) सज्जनानां वाणी कीदृशी भवति ?
(ii) सज्जनानां हृदयं कीदृशं भवति ?
- (ब) पूर्णवाक्येनोत्तरत । **1**
पूर्ण वाक्य में उत्तर दीजिए ।
Answer in a complete sentence.
कीदृशाः जनाः सदा वन्दनीयाः भवन्ति ?

(स) यथानिर्देशमुत्तरत ।

निर्देशानुसार उत्तर दीजिए ।

Answer as directed.

(i) 'मुखम्' इत्यस्य कृते किं पर्यायपदम् अत्र प्रयुक्तम् ?	1/2
(ii) 'विषम्' इत्यस्य विलोमपदं किम् ?	1/2
(iii) 'पूजनीयाः' इत्यस्य स्थाने किं पदम् अत्र प्रयुक्तम् ?	1
(iv) 'सुधामुचः' इति कस्य विशेष्यम् ?	1

(ग) नाट्यांश :

“चाणक्यः : वृषल ! किमर्थं वयम् आहूताः ?

राजा : आर्यस्य दर्शनेन आत्मानम् अनुग्रहीतुम् ।

चाणक्यः : अलम् अनेन विनयेन । न निष्प्रयोजनं प्रभुभिः आहूयन्ते अधिकारिणः ।

राजा : आर्य ! कौमुदीमहोत्सवस्य प्रतिषेधे किं फलम् आर्यः पश्यति ?

चाणक्यः : (स्मितं कृत्वा) उपालब्धुं तर्हि वयम् आहूताः ।”

प्रश्नाः

(अ) एकपदेनोत्तरत ।

1/2 × 2 = 1

एक शब्द में उत्तर दीजिए ।

Answer in one word.

(i) वृषलेन कः आहूतः ?
(ii) अत्र कस्य प्रतिषेधस्य वर्णनम् अस्ति ?

(ब) पूर्णवाक्येनोत्तरत ।

1

पूर्ण वाक्य में उत्तर दीजिए ।

Answer in a complete sentence.

कस्य दर्शनेन राजा आत्मानम् अनुग्रहीतुम् इच्छति ?

- (स) यथानिर्देशमुत्तरत ।
निर्देशानुसार उत्तर दीजिए ।

Answer as directed.

- (i) 'स्वीकारे' इत्यस्य किं विलोमपदमत्र प्रयुक्तम् ? 1/2
(ii) 'पश्यति' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् ? 1/2
(iii) 'वृथा' इत्यर्थे किं पदम् अत्र प्रयुक्तम् ? 1
(iv) 'वृषल' इति सम्बोधनं कस्मै प्रयुक्तम् ? 1

11. यथानिर्देशं प्रश्नद्वयम् उत्तरत । 2 × 2 = 4

यथानिर्देश **दोनों** प्रश्नों के उत्तर दीजिए ।

Answer **both** the questions as directed.

- (i) 'धन्य एष कुलमूलं श्रीरामचन्द्रस्य ।' अस्याः पङ्क्तेः सन्दर्भग्रन्थस्य लेखकस्य च नामनी लिखत ।
(ii) 'सुखं हि दुःखान्यनुभूय शोभते यथान्धकारादिव दीपदर्शनम्' – इति श्लोकांशं कः कं प्रति वदति ?

12. प्रत्येकम् अंशस्य प्रदत्तभावार्थत्रयात् एकं शुद्धं भावार्थं चित्वा लिखत । 2 + 2 = 4

प्रत्येक अंश के लिए दिए गए **तीन** भावार्थों में से **एक** शुद्ध भावार्थ का चयन करके लिखिए ।

Pick out and write the correct **one** out of the **three** explanations given for each of the following lines.

- (अ) 'स किंसखा साधु न शास्ति योऽधिपम् ।' ।

भावार्थाः

- (i) यः अधिपं नियन्त्रयति स किंसखा भवति ।
(ii) यः राजानं सम्यक् उपदिशति स किंसखा भवति ।
(iii) यः स्वस्वामिने सत्परामर्शं न ददाति सः योग्यः सचिवः भवितुं न शक्नोति ।

- (ब) 'सुरक्षितं दैवहतं विनश्यति ।'

भावार्थाः

- (i) यः सुरक्षितः भवति स गृहे न विनश्यति ।
(ii) दैवे प्रतिकूले सर्वे यत्नाः विफलाः भवन्ति ।
(iii) भाग्यवान् नरः गृहे अपि मृत्युं प्राप्नोति ।

अथवा / OR

अधोलिखितस्य पद्यस्य भावार्थं मञ्जूषाप्रदत्तपदैः पूरयित्वा पुनः लिखत ।

1 × 4 = 4

निम्नलिखित पद्य के भावार्थ को मञ्जूषा में दिए गए पदों से पूर्ण कर पुनः लिखिए ।

Complete the central idea of the given verse with the words given in the box and rewrite the same.

“अद्भिः शुध्यन्ति गात्राणि बुद्धिः ज्ञानेन शुध्यति ।

अहिंसया च भूतात्मा मनः सत्येन शुध्यति ॥”

भावार्थः

अस्माकं (1) जलेन स्वच्छं पवित्रं भवति, बुद्धिः च (2) शुद्धा भवति, यथा यथा वयं ज्ञानं प्राप्नुमः, अस्माकं बुद्धिः पवित्रा भवति । मनुष्यस्य (3) अहिंसया शुद्धः भवति (4) च आचरणेन मनः पवित्रं भवति ।

मञ्जूषा

सत्यस्य, आत्मा, शरीरम्, ज्ञानेन ।

13. अधोलिखितस्य श्लोकद्वयस्य अन्वययोः मञ्जूषातः पदैः रिक्तस्थानानि पूरयित्वा अन्वयं पुनः लिखत । $\frac{1}{2} \times 8 = 4$
निम्नलिखित दो श्लोकों के अन्वयों में मञ्जूषा के पदों से रिक्त स्थानों की पूर्ति कर अन्वय को पुनः लिखिए ।

The prose order renderings of the following two verses have been given below. Fill in the blanks from the words given in the box and rewrite the same.

(अ) “अशक्तैर्बलिनः शत्रोः कर्तव्यं प्रपलायनम् ।

आश्रितव्योऽथवा दुर्गः नान्या तेषां गतिर्भवेत् ॥”

अन्वयः

(1) बलिनः शत्रोः (2) कर्तव्यम्, अथवा (3) आश्रितव्यः (4) अन्या गतिः न भवेत् ॥

(ब) “व्रजन्ति ते मूढधियः पराभवम्,

भवन्ति मायाविषु ये न मायिनः ।

प्रविश्य हि घ्नन्ति शठास्तथाविधान्

असंवृत्ताङ्गान्निशिता इवेषवः ॥”

अन्वयः

ये (1) मायिनः न भवन्ति ते (2) पराभवं व्रजन्ति । शठाः हि (3) इषव इव तथाविधान् (4) प्रविश्य घ्नन्ति ॥

मञ्जूषा

मायाविषु, अशक्तैः, मूढधियः, प्रपलायनम्, निशिताः, दुर्गः, असंवृत्ताङ्गान्, तेषाम् ।

14. अधोलिखितानां 'क' – स्तम्भस्य वाक्यांशानां 'ख' – स्तम्भस्य वाक्यांशैः सह सार्थकसम्मेलनं कृत्वा वाक्यानि पुनः लिखत । 1 × 4 = 4

निम्नलिखित 'क' स्तम्भ के वाक्यांशों का 'ख' स्तम्भ के वाक्यांशों के साथ सार्थक मिलान कर वाक्यों को पुनः लिखिए ।

Match the following sentences of the column 'क' with the suitable sentences of column 'ख' and rewrite the same.

(क)

(ख)

(i) मठेषु उत्कीर्णाः लेखाः	(a) चाणक्यः स्वप्नेऽपि चेष्टते ।
(ii) यदि स्वर्णम् अशुद्धं भवेत्	(b) षण्णाम् ऋतूनाम् ।
(iii) अयमेव कारणं	(c) तर्हि चतुर्गुणेन सीसेन शोधयेत् ।
(iv) न प्रयोजनमन्तरा	(d) तिब्बतशैल्याः परिचायकाः ।

15. अधोलिखितेषु वाक्येषु रेखाङ्कितशब्दानां प्रसङ्गानुसारं सार्थकम् अर्थं चित्वा लिखत । 1 × 4 = 4
निम्नलिखित वाक्यों में रेखांकित शब्दों के प्रसङ्गानुसार सार्थक अर्थ चुनकर लिखिए ।

Select and write the appropriate meanings of the underlined words in the following sentences.

(अ) 'संविधा विहिता न वेति गेहं गत्वा जानामि ।'

- (i) संविधानम्
(ii) भोज्यव्यवस्था
(iii) संगीतिः

(ब) 'दुर्गसंस्कारः प्रारब्धव्यः ।'

- (i) विवाहसंस्कारः
(ii) दुर्गसंस्कृतिः
(iii) सेनासंग्रह - दुर्गपरिष्कारादि कर्म ।

(स) 'न खलु आर्यचाणक्येन अपहतः प्रेक्षकाणां चक्षुषो विषयः ?'

- (i) आलोचकानाम्
(ii) दर्शकानाम्
(iii) अभिनेतृणाम् ।

(द) 'हिमं गिरिराजस्य शोभां प्रवर्धयति ।'

- (i) गिरनारनगरस्य
(ii) हिमालयस्य
(iii) गुजरातस्य ।

खण्ड: घ (SECTION D)

10 अङ्काः

भाग – II

PART – II

सामान्यः संस्कृतसाहित्यपरिचयः

सामान्य संस्कृत साहित्य-परिचय

General Introduction to Sanskrit Literature

16. (अ) अधोलिखितेषु कस्य अपि एकस्य संक्षिप्तः परिचयः पञ्चभिः वाक्यैः संस्कृतेन लेख्यः । $1 \times 5 = 5$

निम्नलिखित में से किसी एक का संक्षिप्त परिचय पाँच वाक्यों में संस्कृत में लिखिए ।

Write a brief note on any one of the following in five sentences in Sanskrit.

विशाखदत्तः, विष्णुशर्मा, भारविः ।

अथवा / OR

अधोलिखितेषु मञ्जूषापदसहायतया रिक्तस्थानानि पूरयित्वा पुनः लिखत ।

$\frac{1}{2} \times 10 = 5$

निम्नलिखित में मञ्जूषा के पदों की सहायता से रिक्त स्थानों की पूर्ति कर पुनः लिखिए ।

Fill in the blanks in the following using the words from the box and rewrite the same.

- (i) रामायणम् _____ कथ्यते ।
- (ii) महाकाव्ये _____ न भवति ।
- (iii) त्रयोदशलघुनाटकानां रचयिता _____ अस्ति ।
- (iv) भर्तृहरिणा _____ शतकानि लिखतानि ।
- (v) मेघदूतं _____ अस्ति ।
- (vi) वेदव्यासेन _____ लिखितम् ।
- (vii) ईशोपनिषद् _____ चत्वारिंशत्तमः अध्यायः ।
- (viii) राजनीतिकं घटनाचक्रम् अधिकृत्य _____ मुद्राराक्षसं विरचितम् ।
- (ix) नाटकस्य प्रारम्भे विघ्नविनाशाय _____ क्रियते ।
- (x) पञ्चतन्त्रस्य गणना _____ विधीयते ।

मञ्जूषा

नीतिकथासाहित्ये, आदिकाव्यम्, नान्दी, गद्यम्, विशाखदत्तेन, भासः,
यजुर्वेदस्य, त्रीणि, महाभारतम्, गीतिकाव्यम् ।

(ब) महाकाव्यस्य काः अपि पञ्च विशेषताः संस्कृतेन लिखत ।

$1 \times 5 = 5$

महाकाव्य की किन्हीं पाँच विशेषताओं को संस्कृत में लिखिए ।

Write any five characteristics of the Mahakāvya in Sanskrit.